

Mot 10 000 innevånare i Vadstena

Version 5.0

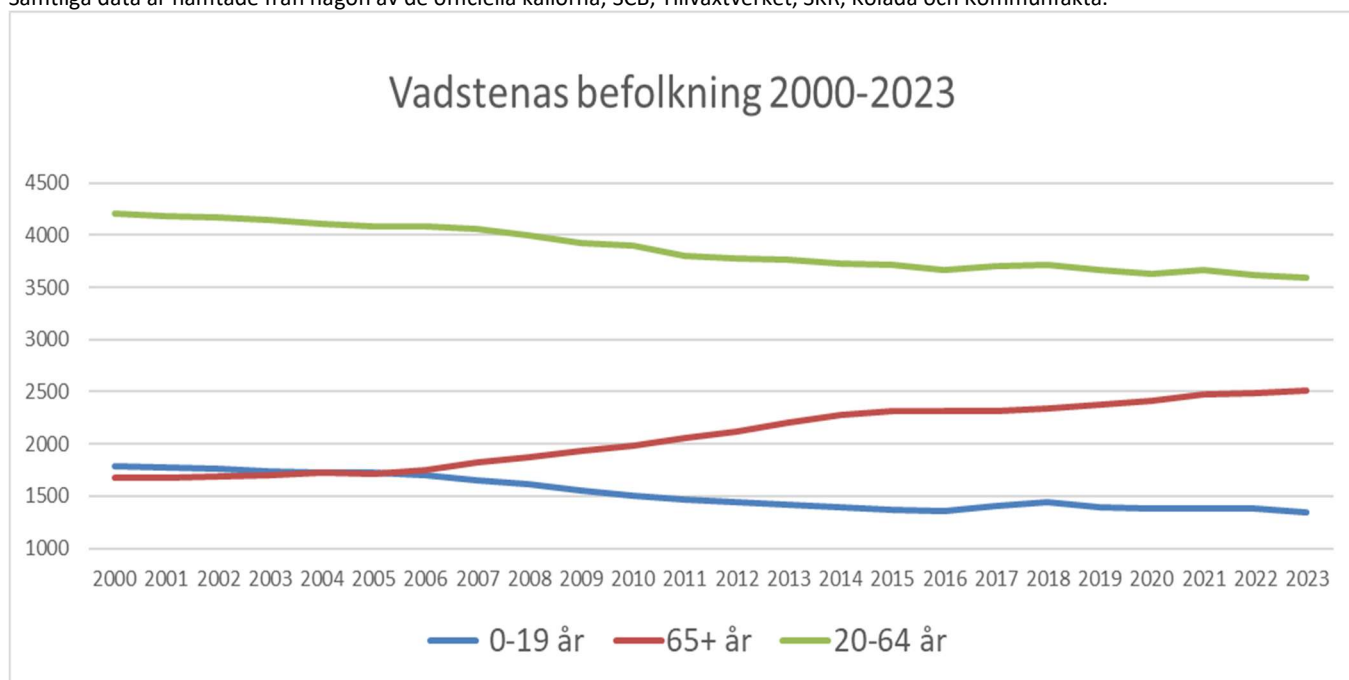
2024-03-22. MW

Konsensus - Vision och Strategi

Syften med dokumentet är att identifiera det långsiktiga målet (Vision - Mot 10 000) och redogöra för förutsättningarna för att nå målet (strategi) och vad som sannolikt behöver inträffa (inriktningsmål/framgångsfaktorer) för att kunna nå målet baserat på hur samhället har utvecklats vid den tidpunkt när dokumentet uppdateras.

I takt med att förutsättningar ändras, vilket dom kommer att göra, uppdateras den strategiska delen.

Samtliga data är hämtade från någon av de officiella källorna; SCB, Tillväxtverket, SKR, Kolada och Kommunfakta.

Vi kan konstatera att den demografiska utvecklingen inte går åt önskvärt håll i och anledningen är att man inte prioriterat villatomter för byggandet av bostäder åt barnfamiljer utan i stället fokuserar på mindre bostäder. Det finns en tydlig övertro på flyttkedjor som tidigare inte har skett i någon större utsträckning.

Från och med 2024 kommer befolkningen att öka i takt med att flera byggprojekt blir inflyttningsklara och det kommer att finnas detaljplaner för ytterligare ca 700 nya bostäder eller totalt ca 2000 nya invånare.

Sammanfattning

Vadstena kommun har bättre förutsättningar att växa än de flesta andra kommuner i landet och vårt ursprungliga mål var att nå 10 000 innevånare år 2030. Men med den låga takt av nybyggnation som kommunen haft de senaste åren kommer målet för 2030 att behöva reduceras till ca 9 000 invånare 2030 och att 10 000 flyttas fram till 2035.

Vadstena Kommun har en av Sveriges mest resurskrävande demografiska strukturer med en försörjningskvot på **1,07** enligt den modellen som används oftast:

Antal yngre 0-19 år	+	Antal äldre 65+ år	=	Försörjningskvot
Antal i arbetsför ålder 20-64 år				

En försörjningskvot över 1,00 innebär att det finns fler innevånare i skolåldern och pensionsåldern än det finns innevånare i arbetsför ålder. För 15 år sedan, år 2008, låg försörjningskvoten på 0,87.

Vadstenas försörjningskvot ligger på en nivå som andra kommuner förväntas nå först 2050, om ens då. Det höga talet beror på det mycket låga antalet invånare i åldern 20 - 64 vilket utgör ett påtagligt framtida hot i form av brist på arbetskraft i alla sektorer.

Pendlingskommuner i Sverige har som regel en demografi som är nära riksgenomsnittet och det hade även Vadstena så sent som 2000. Den kraftiga demografiska förskjutningen har huvudsakligen skett sedan 2005. Motsvarande utveckling har däremot inte skett i andra pendlingskommuner.

Det kommande arbetskraftsbehovet kan i praktiken lösas på fyra av varandra oberoende sätt:

1. Att öka tillgången på villatomter med fokus på att attrahera målgruppen 25–45 år som vill bygga eget. En effekt av pandemin är att många fler kan jobba på distans vilket möjliggör boende i mindre kommuner och då är Vadstena attraktivt.
2. Via flyttkedjor som kan öka tillgången på antalet äldre villor men den är marginell eftersom de allra flesta äldre inte har någon uppenbar anledning att flytta innan man behöver mer avancerad vård.
3. Fler trygghetsboende kan komma att frigöra ett antal villor och minska behovet av permanent äldrevård.
4. Att attrahera in-pendlande arbetskraft från närliggande kommuner.

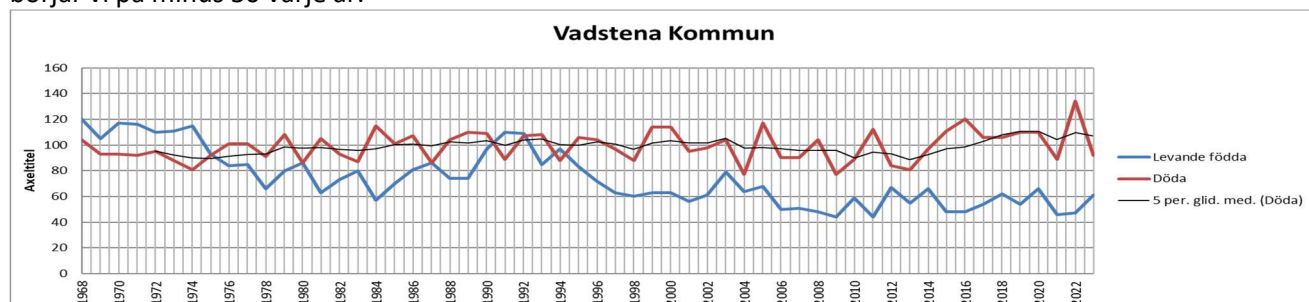
För att lyckas attrahera innevånare 20 - 45 krävs, förutom att det måste finnas lämpliga bostäder, att Vadstena kan påvisa en väl fungerande barnomsorg, en grundskola i toppklass, tillgång till många alternativa gymnasieutbildningar i närområdet, bra fritidsmöjligheter inom kultur och idrott, bra arbetsförhållande för personal inom skola och social omsorg, bredband för alla samt bra pendlingsmöjligheter både in och ut.

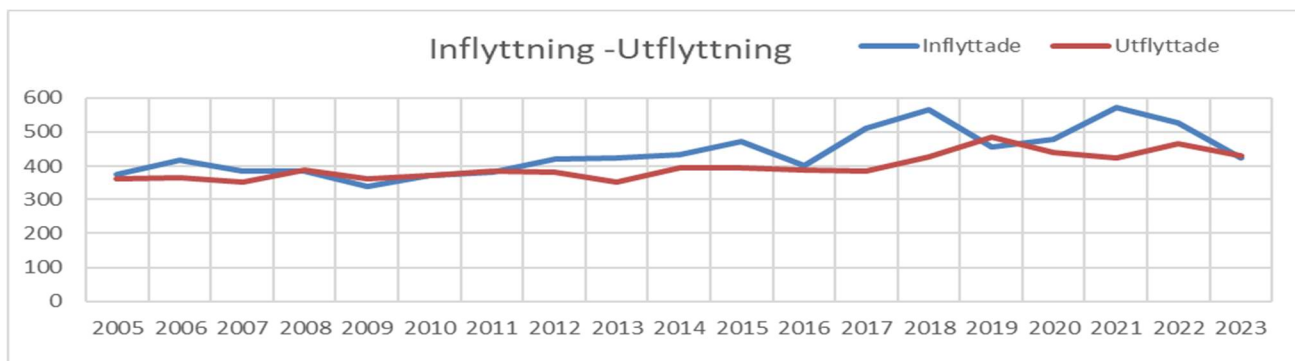
Dessa framgångsfaktorer behöver i sin tur stöd från andra viktiga förutsättningar som ändamålsenliga lokaler och modern utrustning för barnomsorg, skola och omsorgs verksamheten, bra kvalitet på fritidsanläggningar och en väl fungerande infrastruktur.

Vadstena har många andra unika förutsättningar som kommer att underlätta en minskning av den demografiska slagsidan men dessa kommer inte att ha någon avgörande effekt på hur väl man kommer att lyckas. Det handlar i praktiken helt och hållet om att bygga fler villor.

Vilka är det då som flyttat till och från Vadstena?

Det har flyttat in och ut mellan 400 – 500 personer varje år och har gjort så i många år vilket innebär att vårt flyttnetto under lång tid varit nära noll. I takt med att det succesivt byggts fler bostäder har vi haft en ökande trend som är strax under +1% men den bröts 2022 och 2023 när antalet invånare minskade på grund av lågt bostadsbyggande. Samtidigt behöver vi komma upp till en siffra på närmare +2% vilket kräver ännu fler bostäder för att nå målet 10 000. Vi har dessutom ca 50–60 fler avlidna än födda per år så där börjar vi på minus 50 varje år.

Att flytta till Vadstena är sällan föranlett av en nödvändighet utan sker genom ett aktivt val samtidigt som de som flyttar ut från kommunen oftast gör det av någon nödvändighet och då oftast till en grannkommun eller studier på annan ort. En vanlig orsak till utflytt är trångboddhet för växande barnfamiljer.

Under senare år har 50% av de inflyttande varit i åldern 65+ och många kommer framför allt från Stockholmsområdet men även från grannkommuner (trots en högre kommunalskatt här). De äldre är som regel välutbildade, har ordnad ekonomi, god hälsa och är kulturintresserade. Det är Vadstenas geografiska läge och staden i sig som ofta varit avgörande när man valt att lämna storstaden för Vadstena. Återvändartrenden leds framför allt av kvinnorna och då handlar det oftast om hjälp med barnomsorg.

Ny skatteregler från 2023

En ny lag infördes 2023 som innebär att man kan döma ut böter om man är skriven i en kommun där man inte tillbringar minst 50% av året. En hel del deltidsboende i Vadstena har därför valt att skriva sig där man sover mer än 50% av årets dagar. Det kan ibland vara en part i ett förhållande som varit skriven i Vadstena och den andra i en annan kommun. I vissa bostadsrättsliga sammanhang måste man vara skriven på orten där man har bostad. Under de första månaderna 2023 var det en onormal "utflyttning" som sedan avtog.

Varför har det inte byggts tidigare och varför går det bra nu?

Den ena förklaringen är att det har skett stora och avgörande förändringar i närområdet de senaste 5–10 åren. Digitaliseringen som möjliggjort distansarbete, bättre pendlingsmöjligheter och kraftigt ökande bostadspriserna i ett snabbväxande Linköping och Stockholm är de enskilt största anledningarna till att det går att expandera Vadstena mycket snabbare än tidigare. Men tanke på effekterna av pandemin kommer trycket på vissa typer av bostäder att öka och då framför allt på större bostäder för barnfamiljer, dvs villor.

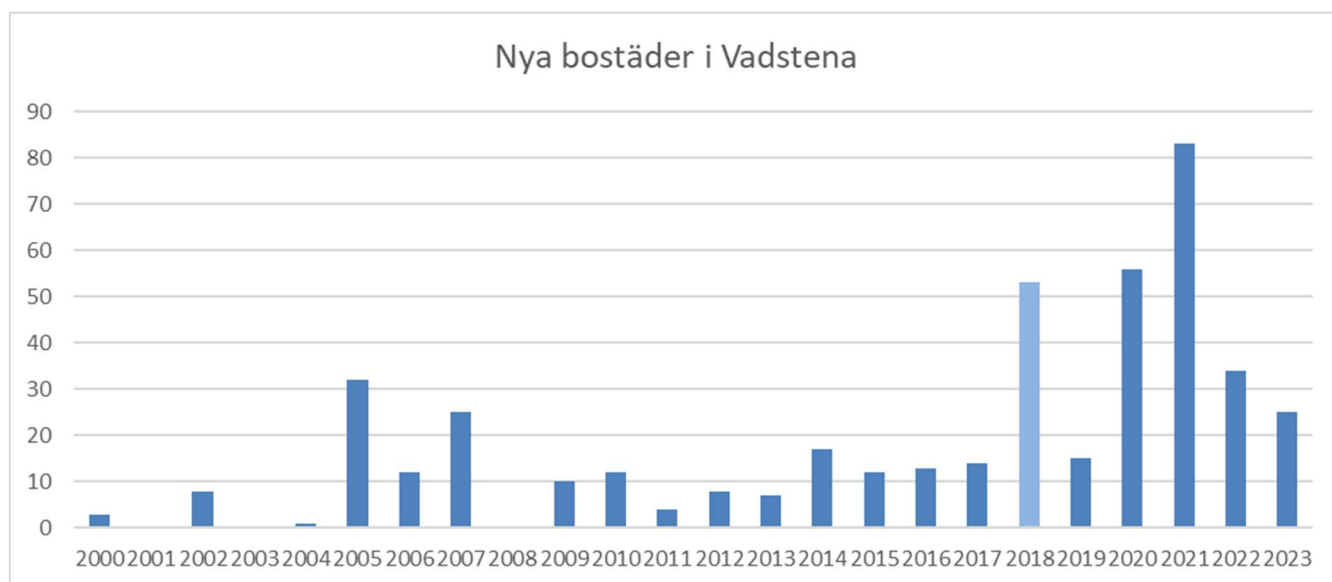
Den andra förklaringen är att fram till att Konsensus bildades och tillsammans med S utgjorde en ny majoritet 2016, var samhällsbyggnadsförvaltningen liten och kroniskt underbemannad vilket utgjorde ett stort hinder som tog många år att rätta till. Den tidigare majoriteten hade inga planer på att öka byggnationen, vilket var en av anledningarna till att Konsensus bildades. Samhällsbyggnadsförvaltningen har under de senaste 4 åren varit både underfinansierad och underbemannad vilket har bidragit till längre handläggningstider och därmed en svag bostadsutveckling.

På hösten 2014 fanns inga planer på att iordningställa någon ny tomtmark och i stället låg fokus på Asylen parken och Silosområdet. Huvudorsaken till beslutet att inte tillåta byggnation i Asylen parken är relaterat till beslut om Riksintressen från 1981 och det finns starka indikationer på att det funnits en liknande problemställning kring en framtida byggnation i Silosområdet. Ägare av Silon är numera Kommunen och det återstår att se vad man kan göra av området eftersom det finns många restriktioner. En väg framåt är att komma överens med Riksantikvarieämbetet (RÅ) innan man drar i gång den typen av projekt.

I majoritetens prioriterade fråga om ny gästhamnsbyggnad har man inte heller kommit vidare och det är tveksamt om det behövs någon gästhamnsbyggnad på Stora hamnpiren beroende på den nya omfattande verksamheten på Rådhusstorget under sommartid. Det är i så fall mer befogat på Lilla hamnpiren där

husbilarna parkeras och de flesta båtplatser numera finns samtidigt som gångtrafiken via Slottet numera nästa alltid är öppen.

Den begränsade tomtmark som 2014 var detaljplanerad är sedan slutet av 2017 helt bebyggd, nya tomter som tillkom på Drottningmarken 2 är slut och några nya villatomter kommer inte att kunna bli klara för inflyttning före 2026, trots högsta prioritet. Efter 2024 och framåt ser vårt mål på 70–100 nya bostäder per år att kunna uppfyllas under en längre tidsperiod.

Nuläge

Vadstena har sällsynt goda förutsättningar att växa

Förutsättningarna för att Vadstena kommun nu ska nå ända fram till målet om 10 000 innevånare 2030 kan komma att dröja till 2035. Förutsättningarna är fortfarande gynnsamma beroende på en rad faktorer som tillsammans gör att Vadstenas situation är att betrakta som helt unik. Man kan dela in förutsättningarna i ett antal delområden som alla på olika sätt är sammankopplade med varandra.

Geografiskt läge- centralt

Vårt geografiska läge i Sverige kan beskrivas som "Nära men ändå avskilt"

Vi ligger ganska mitt emellan storstadsregionerna Göteborg och Stockholm som kan nås på 2,5–3 timmar samtidigt som vi har fyra större städer, Linköping, Norrköping, Jönköping och Örebro inom 1 timme.

Vi ligger ungefär mitt i näringslivssverige vilket gör Vadstena intressant som bas för personer och företag med ett stort geografiskt arbetsområde men även som mötesplats enligt principen "vi möts på halva vägen", något som gynnar hotellen.

Sveriges medlemskap i NATO kommer att ha en positiv påverkan på arbetsmarknaden kring Linköping och Motala under de närmaste åren och Vadstena som boendeort ligger bra till för barnfamiljer.

Vi har E4 och anslutning till pendel och stambanan 20 minuter bort, internationella flygförbindelser från Linköping och Jönköping inom en timme och Göteborg lite längre bort.

Vid vattnet – Europas 6:e största insjö

Vi ligger vid den fördelaktiga östra stranden av Vättern och i den södra delen av den grunda viken (Motala bukten) med ett bra vindskydd från den normalt sydvästliga vindriktningen. Vadstenaviken har samma badtemperaturer som på öst och västkusten vilket få svenskar känner till. På västgötasidan är situationen den omvända med mycket svalt badvatten på sommaren.

Söderut har vi Sveriges mest sevärda fågelsjö Tåkern och naturreservatet Omberg med sin unika natur.

Det öppna landskapet

Östergyllens åker och betesmark utgör ca 80 % av kommunens landyta och skapar ett öppet landskap på liknande sätt som i Skånes kustkommuner. Bara kommunerna Staffanstorp och Trelleborg har högre andel jordbruksmark än Vadstena.

Den stora andelen jordbruksmark utgör i sig en begränsning för hur och var Vadstena kommun kan skapa nya boendemiljöer eftersom myndigheterna är negativa till en minskning av jordbruksarealen.

En möjlighet är att i större utsträckning överväga att bygga på höjden vilket är tanken på Karlsfrid området.

Stadsbild - hög mysfaktor

Vadstenas stadsbild är ovanlig kompakt tack vare sin långa historia där stor vikt har lagts vid att bygga vidare på de unika miljöer som skapats kring slottsområdet och klosterområdet.

I Vadstena är det nära till allt genom att staden redan från början byggdes mellan Slottet och Klostret.

De flesta stadskärnor blev under en period på 60–70 talet "moderniserad" men Vadstena slapp lindrigt undan och vår stadskärna är idag en stor tillgång. Den mysiga miljön är ofta en av de avgörande faktorerna när man väljer att flytta till Vadstena.

Hållbarhet, klimatpåverkan och vattenförsörjning

I Vadstena har man under en längre tid arbetat med åtgärder för att minska klimatpåverkan bland annat via en hel del bergvärme och ett väl utbyggt fjärrvärmenät som drivs lokalt med eldning av så kallad "rötved" vilket är spillvirke som inte går att använda till annat. Fler vindkraftverken kan inte byggas för Forsvarsmakten.

En större solcellspark kommer att byggas i södra delen av Nässja. Området sydost om Sultzer, där marken sannolikt inte kan bebyggas på grund av fornlämningar, finns en möjlighet till att anlägga en ytterligare större solcellspark men anses inte ge en lämplig entrébild till staden. Samhällsbyggnadsförvaltningen har också gjort eftergifter i Vadstenas innerstadsregler och tillåter numera solceller på taken i söderläge mot innergårdarna.

VFAB var tidiga att ta in fjärrvärme i sina fastigheter och det har stärkt deras klimatprofil. Tyvärr drogs VFAB in i konflikten med Solör vilket inburit att VFABs hyresgäster ha fått kraftiga prisökningarna, något kommunen borde lämna ersättning för.

Den politiks majoritetens försök att ansluta den kommunala fjärrvärmen till Mjölby/Tekniska Verken är nu nedlagt och kommunen får en avsevärd kostnad för den misslyckade rättsprocessen. I bakgrunden fanns Mjölbys önskan om ett vattenintag från Vättern men det får vara upp till Mjölby att bekosta det.

I närområdet har Motala ett sämre läge än Vadstena på sitt vattenintag men båda kommunerna har det långt mycket bättre än majoriteten av Sveriges kommuner. Mjölby tar sitt vatten från Svartån, Linköping från Stångån och Motala Ström nedströms Roxen.

I själva verket har Vadstena ett bra råvattenintag som egentligen inte behöver uppgraderas. Genom att Vadstena redan har ett nybyggt VA verk, som kan kompletteras med ytterligare reningsfunktioner för t.ex PFAS, kommer Vadstenaborna inte att märka någon märkbar förändring av kvalitén på dricksvattnet på grund av ett nytt råvattenintag. När det blir VA till Nässja/Järnevid, som redan idag är akut, blir det dags att göra ett nytt råvattenintag vid Nässja.

Motala Kommun har gjort ett mycket omfattande arbete med hushållens återvinning i Vadstena med hjälp av 4-fackssystemet som nu omfattar 99% av alla privata abonnenter. Man säljer idag hela i stor sett allt det man samlar in, med god förtjänst, som råmaterial till nyproduktion och letar ständigt nya kunder. Av gröna påsen gör man biogas som även driver de egna bilarna. En mycket liten del går till förbränning. Ett stort olöst bekymmer är återvinning av kläder där det finns få intressenter.

Kommunens tidigare hyrköp av Hybridbilar (HD), en japansk konstruktion där en bensinmotor genererar elström till en elmotor, är inte en hållbar konstruktion utan ett sätt att minska inköpskostnaderna genom att bilen inte har någon växellåda. De kan egentligen inte laddas och underhållskostnaderna är avsevärda. Kommunen bör i stället anskaffa rena batteribilar (BEV) och/eller plugg-in hybrider (PEHD) med längre elektrisk räckvidd.

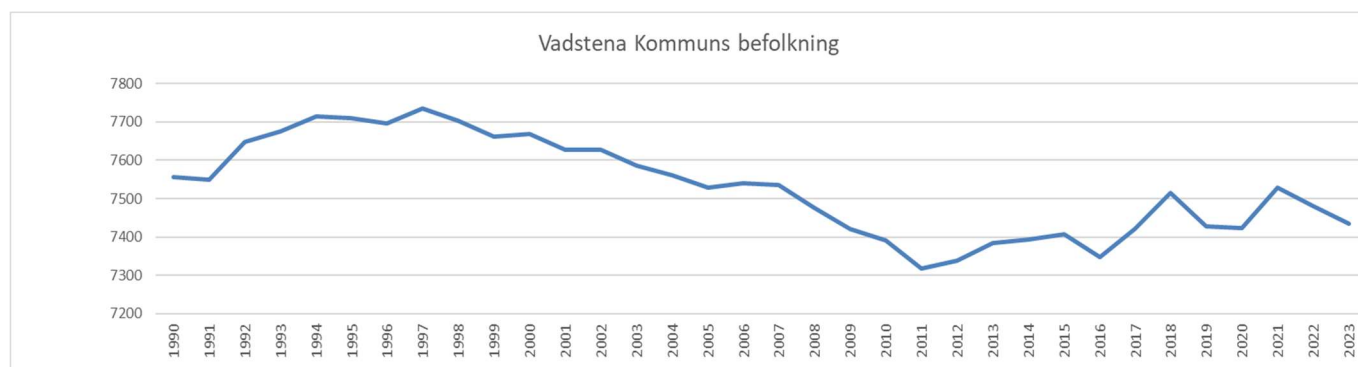
Fler publika ladd-stolpar för elbilar behövs och är en fråga som man i första hand behöver hantera via Vattenfall som äger nätet och kan dess förutsättningar. Det initiala behovet är i första hand för turister och besökare som kommer under några månader på sommaren och det finns två möjliga områden, parkeringarna vid Kungsvalla och vid Lokstallarna. På sikt kan Siloområdet bli aktuellt beroende på vad man kommer att kunna göra på det området.

Näringsliv – stort oberoende

Vadstenas näringsliv har en ovanlig struktur där den övervägande andelen arbetstillfällen finns inom tillverkningsindustrin (strax under 25 %) trots att det saknas någon större och dominerande industri. Företagen i Vadstena har det ovanliga gemensamt att nästan alla arbetar direkt mot egna marknader och där inget företag är beroende av något annat vilket gör sektorn väldigt stabil och motståndskraftig vid olika typer av konjunktursvängningar.

Vadstena har en mängd mindre företag inom vitt skilda branscher vilket ökar stabiliteten på arbetsmarknaden samtidigt som det finns lokal kompetens inom de flesta områden.

I dagsläget finns närmare 900 - 1000 aktiebolag, handelsbolag och enskilda firmor registrerade i Vadstena Kommun vilket innebär att utvecklingspotentialen för nya arbetstillfällen är avsevärt mycket större än när det finns få dominerande företag på en liten ort. Begränsningen för många av de små företagen är tillgången på arbetskraft/lokaler/boende.

Utvecklingen av näringslivet i Vadstena har en ovanlig historia eftersom kommunens innevånarantal varit ganska konstant och klarat av både mekaniseringen av ett omfattande jordbruk och nedmonteringen av en helt dominerande arbetsgivare (Birgittas Sjukhus med över 1000 anställda) till att bli den kommun i länet som har högst procentandel av industrijobb. De senaste tre åren har siffrorna för nyföretagande dalat något på grund av det saknas verksamhetslokaler.

Det är värt att notera att Vadstena kommun aldrig har haft någon plan eller strategi för den här näringslivsutvecklingen utan den har skett av sig självt. Detta är i sig en stark indikator på att många vill bo och verka i Vadstena. En indikation är att den industrimark som funnits inom översiktsplanen är slut men det finns fortfarande en del industritomter som står oanvända och som på senare tid gått tillbaka till Kommunen.

Stor arbetspendling och dessutom åt båda håll.

Vadstena är identifierad som "Pendlingskommun" där kriteriet är att minst 40 % av den förvärvsarbetande "nattbefolkningen" som pendlar ut (eller ca 1400) till sitt arbete förlagd i en annan kommun. Inom den kategorin gör vi sällskap med ca 50 andra kommuner. 1260 av utpendlarna jobbar i

Motala, Mjölby och Linköping. Men Vadstena skiljer sig från andra pendlingskommuner genom att vi har en stor andel som pendlar in (eller ca 1150) där 950 av inpendlarna kommer från Motala och Mjölby. I hela 95% av pendlingskommunerna är inpendlingen i stället låg i förhållande till utpendlingen vilket gör Vadstena unikt i Sverige.

Arbetsmarknad

Östergötland betraktas idag som en sammanhängande arbetsmarknad med ca 200 000 arbetstillfällen och därmed den största utanför storstadsregionerna samtidigt som Motala och Vadstena anses ha en gemensam bostadsmarknad genom tillgången till Östgötapendeln och tät busstrafik. Prisutvecklingen på bostäder i Linköping har gjort att marknadspriserna på bostäder inom pendlingsavstånd (45min) har passerat den nivå där det är fördelaktigt att bygga nytt i Vadstena vilket gör att efterfrågan på byggklara tomter ökar starkt.

Om man som Vadstena har ungefär lika många som pendlar in som pendlar ut, utgör det en stark indikation på tre områden.

- Att arbetsmarknaden numera är regional – det är normalt att arbetspendla.
- Att det är brist på lokal arbetskraft i Vadstena.
- Att det saknas bostäder för de förvärsarbetande som skulle vilja flytta till Vadstena.

Att många numera kan jobba hemifrån och möta kollegor vid behov ger en helt ny bild på arbetsmarknaden och det är sannolikt att många kommer att avstå från att flytta till storstäderna och att flera återvänder till hemorten där föräldrastödets ofta finns. Vadstenas bredbandsutbyggnad är numera fullt utbyggt.

Mycket svag lokal representation i kommunledningen

Ett område som uppvisar en uppenbart brist är att det stora antalet tjänstemän i ledande befattningar inte är bosatta i Vadstena utan oftast i en grannkommun eller ännu längre bort. Det innebär att det egentligen inte finns någon kunskap bland tjänstemän i kommunledningen om vad som händer och sker i Vadstena kommun.

Handel – som fungerar året runt

Mycket tack vare sin gamla stadskärna har Vadstena lyckats behålla en småskalig och diversifierad detaljhandel i anslutning till Storgatan och de två torgen uppblandat med ovanligt många åretruntverksamma caféer och matställen. Många av verksamheterna klarar sig bra på sommarturister och utflyktsturister från regionen samtidigt som Vadstenaborna är förhållandevis köptrogna men dåliga på att utnyttja de lokala restaurangerna. I kommuner av Vadstenas storlek är det vanligt med brunpapper i skyltfönstren under vinterhalvåret.

En annan viktig faktor är en hög skattekraften i kommunen som också bidrar till en högre lokal konsumtion än vad som är normalt i många mindre kommuner. En hög skattekraft har tyvärr inte någon positiv effekt på de kommunala skatteintäkterna, en ganska vanlig missuppfattning bland allmänheten.

Ett bra utbud av dagligvaror är helt avgörande för handeln som helhet i en mindre ort. Saknas bra dagligvaruhandel försvinner snart även annan handel från orten.

I Vadstena är både tillgänglighet och sortiment i dagligvaruhandeln mycket högre än vad som är vanligt i mindre kommuner vilket till stor del beror på att den största aktören är ett privatägt regionalt företag med stark lokal förankring. Konsumtionen av dagligvaror ligger en bra bit över rikets genomsnittsförbrukning per innevånare.

Som handelsplats passar Vadstena inte in i den generella bilden av handelns utveckling i små kommuner och vi har alltså inte så mycket att lära av "expertisen" på området.

Den kraftigt ökande e-handeln utgör en hot för många större externa handelsplatser men för Vadstenas del kan det komma att bli en möjlighet eftersom mycket av den handel som blir lidande av e-handeln redan förvunnit.

Besöksnäring – magert marknadsfört

Som övernattningsort för ”hotell eller boende med motsvarande standard” har Vadstena länge legat kring 100:e plats i landet när det gäller antalet övernattningar. Det är ovanligt att en så liten ort har två hotell med tre stjärnor eller högre, något som är direkt hänförbart till Vadstenas geografiska läge som mötesplats. Hotellen är beroende av en omfattande konferensverksamhet och numera spaverksamhet varav en stor del är från offentlig sektor. Det finns också ett ökat behov från den privata sektorn där behovet av möten ökar när man minskar ner kontoren och de två hotellen har planer på att kraftigt öka sin verksamhet.

Av det totala antalet övernattningar i Sverige utgör svenskar hela 75 % och den siffran tycks vara konstant. Bland utländska turister är Norge, Tyskland och Danmark helt dominerande. Siffran 75 % har varit mer eller mindre konstant under många år. Däremot ökar det totala antalet övernattningar (men inte % fördelningen) vilket är starkt kopplat till rådande privatekonomiska förutsättningar. Under pandemin har siffrorna varit omvända men det kan komma att ändras även om det blir svårt att komma upp till tidigare siffror. Sverige är ett av tre länder i Europa som sedan man började mäta har haft en negativ balans mellan inkommande och utgående turister.

Efter att kommunen släppt greppet om Vätterviksbadets camping har antalet övernattningar ökat rejält genom de nya ägarnas omfattande renovering och det bör noteras att det finns ett starkt samband mellan lokal handel och campinggäster.

Ställplatser för husbilar på Lilla hamnpiren har ökat stadigt för varje år och är sex gånger fler än fritidsbåtar i gästhamnen. Beläggningen i gästhamnen är i bästa fall konstant (ca 1200) eller snarare vikande beroende på den låga och begränsade kapaciteten på Göta kanal (max 3500 båtar per år). Höjningen av avgifterna i kanalen och det stora renoveringsbehovet har haft en negativ inverkan på båttrafiken som möjligen kan kompenseras av en ökning av besök från andra hamnar i Vättern.

Besökare med båt i gästhamnen har en nästan obefintlig påverkan på den lokala handeln eftersom den övervägande delen är båtar från Vättern som är på kortare besök med nödvändig proviant ombord. Enligt uppgifter från handlarna är däremot husbilsägarna flitiga besökare i butiker, på restauranger och caféer. Med den bakgrunden bör man allvarligt överväga för vem, var och hur man etablerar en ny servicebyggnad och om den alls är motiverad. Förmodligen är Lilla hamnarmen den bästa platsen.

Den helt dominerande fastighetsägaren av historiska byggnader och markområden i Vadstena, Statens Fastighetsverk (SFV) med Riksantikvarieämbetet (RÄ) som huvudman, har tidigare uttryckt åsikter att förutsättningarna för att öka turismen i Vadstena är helt unika i landet. Enligt deras uppfattning finns det få platser som kan mäta sig med Vadstena.

Kultur och Fritid – mer än de flesta

Det finns få platser i landet som har så mycket kulturhistoria på så liten yta och ännu färre som har byggnadsmonumenten som är så väl bevarade. Att Mårten Skinnare var pionjären inom mentalsjukvården och att vi har Gottfrid Larssons skulpturer som kan mäta sig med Carl Milles, unik kunskap inom knyppling och mycket annat tenderar att komma i skuggan av det som skapades av Vasaätten och Heliga Birgitta. Uppgraderingen av Folkets Park till en skulpturpark har genomförts och gett Vadstena ett nytt besöksmål.

Musik, teater och konst har alltid haft framskjutna positioner med en mycket omfattande föreningsverksamhet som följd. Det mesta har varit riktat mot vuxenvärlden och i mindre uträkning mot barn och ungdomar, ett förhållande som succesivt behöver korrigeras.

Möjligheten till fritidsaktiviteter är nästan obegränsad och det vi inte har till exempel motorsport, finns i grannkommunerna. På fritidsanläggningssidan är Vadstena väl rustat med flera fotbollsplaner, inomhushall, simhall, ishall, konstgräsplan, golfbana, motionsspår, utförsåkning, längdåkningsspår, båtplatser, två tennisbanor och skatepark på Kungsvalla och padel anläggningar. En ytterligare sporthall är på gång. Utöver alla anläggningar ska adderas närheten till Vättern, Tåkern och Omberg.

Demografi – inte som andra

För att vara en ort som har färre innevånare än vad bedömarna tidigare ansåg vara nödvändigt för en långsiktig överlevnad (8000) har Vadstena i många avseenden klarat sig bättre än kommuner av motsvarande storlek. Många små kommuner som under en längre tid haft en vikande och åldrande befolkning har en sak gemensamt och det är att de ligger en bra bit bort från de större arbetsmarknadsregionerna.

Avgörande för mindre kommuners utveckling har varit pendlingsmöjligheterna till regionala tyngdpunkter i kombination med själva attraktionskraften hos centralorten i kommunen. Det anses finnas en tidsgräns vid ca 45 minuter när längre arbetspendling blir betungande. Utbyggnaden av bredband spelar en viktig roll i takt med att möjligheterna till olika former av distansarbete.

Med bra kommunikationer och nya möjligheter att jobba hemifrån är arbetsmarknaden inte längre så lokal som den tidigare ansågs vara. Med 30 dagliga turer till Motala och 24 till Skänninge för vidare tåg till Linköping/Mjölby, direktbuss till Linköping och snabbuss till Stockholm är vi väl rustade. För Vadstenas del räknas Motala, Mjölby och Linköping till den huvudsakliga arbetsmarknaden. Arbetspendling förekommer också till Ödeshög, Boxholm och Tranås kommuner men i betydligt mindre skala.

Att öka antalet innevånare i en kommun ger högre skatteintäkter men också ökade kostnader (som till stor del utgörs av fler arbetstillfällen inom kommunen) som via det mycket komplicerade skatteutjämningsystemet tenderar att skapa en linjär intäkts och kostnadsutveckling om man inte är uppmärksam. Visionen "Mot 10 000" måste därför även innefatta begreppet "Jobba smartare - inte fler timmar" vilket i sin tur kommer att behöva kreativa lösningar för en mer flexibel kommunal organisation och verksamhet. Nya IT baserade lösningar inom vård och omsorg spelar en stor roll här.

Ser man till antalet innevånare inom kategorin 65+ år är det bara några få kommuner i Sverige som har en högre procentandel av invånare i det ålderssegmentet än vad Vadstena har och det kommer att ha en viss påverkan på kommunens resursbehov inom vård och omsorg i framtiden.

Behovet av särskilt boende är lågt i förhållande till antalet 65+ och uttryckt i procent så är det 4,0% vilket är bland det lägsta i landet. Anledningen är sannolikt att de 65+ som flyttar till Vadstena har en god allmän hälsa och vi kan förvänta oss att procentsiffran består vilket gör att man kan planera efter den.

Vadstenas demografi var ganska normal fram till början av 2000-talet när antalet 65+ låg vid 21 % för att från 2005 gradvis stiga till nuvarande 34 %.

Bostäder – en långvarig bristvara

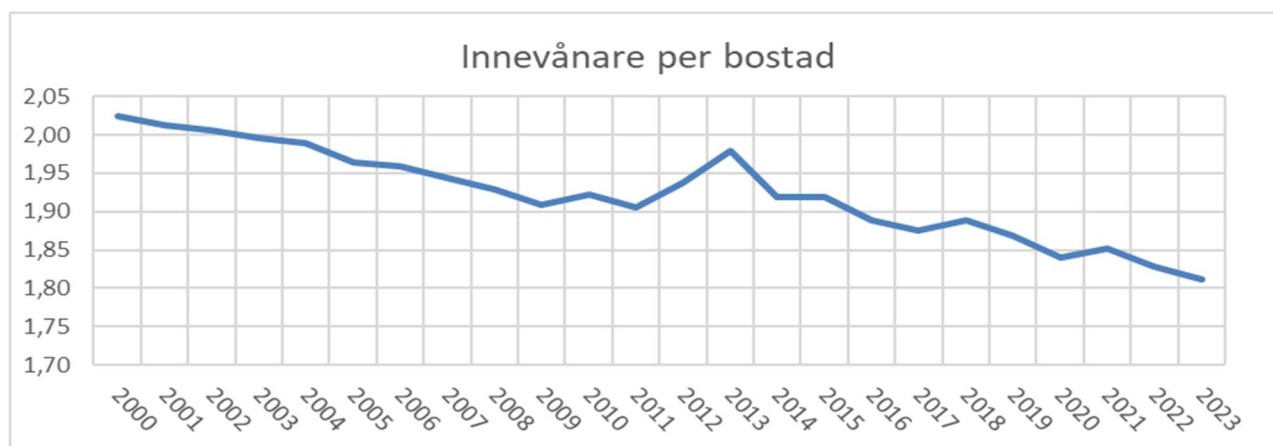
Vadstena skiljer sig från majoriteten av andra små kommuner eftersom befolkning som helhet inte har minskat nämnvärt sett över en längre tidsperiod och att den demografiska utvecklingen avviker från andra mindre kommuner. En förklaring till denna avvikande demografiska utveckling är att vi har en omfattande innevånaromsättning beroende på en stor inflyttning och utflyttning i alla ålderskategorier.

Utflyttning är ofta beroende på ändrade familjesituationer eller arbete/studier på andra orter och när tillgängliga bostäder saknats för växande familjer har många av dessa valt eller tvingats flytta. När äldsta barnet börjar gymnasieutbildning sker ibland en utflyttning av hela familjen. Vi vet genom undersökningar att de flesta som flyttar ifrån Vadstena gör det till en närliggande kommun medan många inflyttande kommer från kranskommunerna i Stockholmsområdet och företrädesvis inom 65+ segmentet.

När bostäder har blivit för små för växande familjer och man tvingats flytta till grannkommunerna har alltså 65+ från andra kommuner flyttat in. Genom att inte bygga nya bostäder har passiviteten bidragit till den ändrade demografin. Barnfamiljer behöver ha minst 4:or och när man behöver ytterligare rum är det mer sannolikt att man väljer ett villaalternativ, nytt eller befintligt. En brist på villatomter bör aldrig finnas eftersom det gör att många då väljer att bygga i en angränsande kommun.

För en utomstående statistiker ser den demografiska utvecklingen ut som om de yngre flyttar från Vadstena och de äldre blir kvar på samma sätt som det ser ut i andra små kommuner som krymper men så är inte fallet. Det handlar i stället om en stor obalans i bostadsutbudet och därmed brist på lämpliga bostäder för barnfamiljer.

Under perioden 1990–2023 har antalet bostäder i kommunen ökat med 669 (ca 20 per år) samtidigt som befolkningen är oförändrad under samma period. Boendetätheten har därmed sjunkit ifrån 2,17 till nuvarande 1,81. Skillnaden mellan 2,17 och 1,81 kan låta marginell men på Vadstenas antal bostäder och befolkning blir skillnaden 1200 personer.

En faktor som påverkar boendetäthet är hur många bostäder i tätorten som i praktiken är "sommarboenden" dvs. ägaren/hyresgästen är skriven i en annan kommun eller bor i utlandet, något som borde kartläggas för att få insikt i omfattningen. Den allmänna uppfattningen är att denna typ av boende ökar. Det är bara kommunala fastighetsbolag med hyresrätter som kräver att man är bosatt i kommunen. Den nya lagen har sannolikt gjort att antalet permanentboende har minskat statistiskt.

En indikation på att det är just 65+ som flyttat in är att 62 % av hushållen inte har hemmavarande barn och av dessa 62 % är hela 35 % ensamstående utan barn.

Antalet barn i åldern 0–19 år i kommunen har legat lågt under perioden 2015 till 2022 men under 2023 vände den upp med 60 födda barn och förhoppningsvis är det en ny trend. Få barn betyder automatiskt få föräldrar i arbetsför ålder vilket kommer att ställa till bekymmer på den lokala arbetsmarknaden framför allt inom den kommunala verksamheten. Det är underligt att man inom Kommunen inte satsa på fler villatomter i stället för fler lägenheter eftersom man skapar sina egna rekryteringsproblem.

Det låga antalet barn slår även hårt mot många idrottsföreningar som har svårt med rekryteringen vilket kan få till följd att när vissa populära lagidrotter saknas, flyttar en del barnfamiljer till grannkommunerna.

En helt ny situation uppstår i takt med att de nya generationerna pensionärer är betydligt piggare och förväntas leva längre än tidigare generationer vilket gör att de efterfrågar nya typer av boenden. Många (men långt ifrån alla) har numera goda ekonomiska förutsättningar och använder sin bostad som ett ställe att återvända till mellan olika typer av resor.

Utveckling utanför tätorten – två olika bilder

En demografisk förändring som pågått i många år är konsekvenserna av den omfattande mekaniseringen och rationaliseringen av jordbruket vilket gjort att arbetet på de stora gårdarna på Vadstenaslätten numera drivs med få anställda vilket bidragit till en inflyttning till tätorten.

En effekt av jordbrukets effektivisering blev att byskolorna i Örberg, Hov och Strå lades ned under 1970–80 talet och från och med 2016 bedrivs all kommunal skolverksamhet i tätorten i och med att Rogslösa skola avvecklats.

I dag är det totala antalet yrkesverksamma inom kategorin jordbruk, skogsbruk och fiske i Sverige under 1 % av den totala arbetskraften i landet och lägre gå det knappast att komma dvs. den så kallade urbaniseringsprocessen i jordbrukssektorn är till stor del redan avklarad. Möjligen kan arbetskraftsbehovet komma att öka igen med mer ekologiska odlingsformer.

Vadstena Kommun i förhållande till Region Östergötland

Den strategi som Regionen hade fram till 2020 är princip helt borta i och med att man kommit på andra tankar efter pandemin, bredbandsutbyggnaden och Agenda 2030. Energikrisen kommer att ytterligare spåda på förändringarna. I den nuvarande strategin finns Vadstena och andra mindre kommuner knappast omnämnda, förmodligen för att man inte vet hur man ska agera. Huvuddelen av alla satsningarna görs fortfarande i Linköping och Norrköping. Någon definition av begreppet landsbygd tycks inte längre finnas.

Det man har konstaterat är att arbetspendlingen till och från de mindre kommunerna mot centralorterna har ökat markant vilket gör att man behöver tänka om. Byggnationen av nya bostäder är ett annat område där småkommunerna redovisar ett mycket större behov än vad man prognostiserar i Linköping.

Områden utanför tätorten

Officiell statistik över landsbygd och småorter presenteras inte längre men kommunens tjänstemän har tillgång till detaljerad information för den som behöver ha mer information.

Den demografiska strukturen inom 8 km gränsen är generell sett yngre än i tätorten och stabil sedan flera år tillbaka och befolkningsantalet på landsbygden rör sig svagt uppåt. Orsaken tycks vara generationsskiften hos de boende på landsbygden där nu många barnfamiljer har valt att bosätta sig i ett strategiskt pendlingsområde mellan Vadsten och arbetsplatser i Motala, Linköping och Mjölby.

Antalet barn per innevånare inom 8 km gränsen är lika högt som i kommunen som helhet samtidigt som andelen äldre är färre än hälften.

Invånarantalet i området kring småorterna Borghamn, Rogslösa och Skedet har under många år en nedåtgående trend med cirka minus 10 invånare per år och utvecklingen där skiljer sig från resten av kommunen utanför tätorten. Många bostäder övergår succesivt till fritidsboenden.

En annan indikation på en nedåtgående trend är att den busslinje mellan Vadstena och Ödeshög som Östgötatrafiken drivit under ett antal år inte har något resandeunderlag som motiverar en fortsättning och linjen lades ner under 2016.

Kommunal ekonomi – bättre än många i samma storlek

En faktor som har betydelse för den kommunala totalekonomin är den så kallade skattekraften som är jämförelsevis hög i Vadstena. Bland de mindre pendlingskommunerna ligger Vadstena högt med ett index på 95. Kommunens skatteintäkter påverkas enbart marginellt av en hög skattekraft men ett högt index indikerar en demografisk struktur som är till fördel för de kommunala kostnaderna.

Inom de två resurskrävande nämnderna har socialnämnden lägre kostnader per kommuninnevånare än motsvarande kommuner medan kultur och utbildningsnämnden har högre kostnader per kommuninnevånare, en skillnad som håller på att jämnas ut.

En av flera anledningarna till att Vadstena behöver växa till 10 000 är att fler och fler ansvarsområden flyttas ut till kommunerna och de mindre kommunerna och får med tiden allt svårare att matcha de nödvändiga resurserna kontra skatteintäkterna. Vi har sedan länge ett samarbete med grannkommunerna inom många kommunala ansvarsområden och det kan komma att öka med tiden.

Det finns tecken tyder på att den utlokaliseringen som skett de senaste åren inte har någon direkt positiv effekt på den kommunala ekonomin genom att man byter pengar. Man ska också vara klar över att det man utlokaliserat sällan går att ta tillbaka.

Skatteutjämningsystemet är idag så finmaskigt att det är svårt att påverka det egna ekonomiska utfallet på annat sätt än att arbeta mer resurssnålt (vilket är statens egentliga syfte). Att balansera kostnaderna för att driva och administrera en kommun med 10 000 innevånare är relativt sett mer kostnadseffektivt än en kommun med 7 500 eftersom det administrativa resursbehovet inte behöver växa linjärt.

Systemet har en baksida genom att det i vissa fall inte "lönar sig" att bli effektivare eftersom man då får ett lägre bidrag, dvs. det ekonomiska incitamentet är ibland för alltför lågt inom vissa områden. Av den här anledningen pågår det diskussioner på riksplanet om att ändra systemet på något sätt. Vi kan förvänta oss en modifiering av systemet men det kräver en lång övergångstid.

Slutsats

När man gör en samlad bedömning över Vadstenas förutsättningar att växa så framkommer en bild av en kommun som inte är lik någon annan kommun i landet. Det är svårt att hitta någon nackdel som inte är en förutsättning för det unika, till exempel att vi ligger en liten bit bort från de stora transportnäten. Vadstenaborna är bortskämda med de korta avstånden och tenderar att överdriva avståndet till bland annat Linköping. I jämförelse med hur många storstadsbor har det, är 45–60 minuterna ett kort tidsavstånd och 15–20 minuter rena lyxen.

Inriktningsmål – vad behöver göras

Balansera demografin

Att återfå en bättre balans i demografin är nödvändigt om Vadstena ska klara arbetskraft och kompetensförsörjningen framför allt inom skola, vård och omsorg men även för industrin på både kort och medellång sikt. Det innebär att vi i första hand behöver skapa förutsättningar för att få yngre personer och barnfamiljer att flytta in och det kan åstadkommas på tre sätt.

- Antingen genom att erbjuda äldre innevånare väl anpassade mindre hyresrätter eller trygghetsboenden närmare stadskärnan vilket eventuellt frigör villor och enklare hyresrätter.
- Att bygga nya större radhus/parhus som är anpassade för mindre barnfamiljer och se till att det alltid finns byggklara villatomter när familjerna växer. I nuläget är det stor brist på alla typer av boenden och villatomter.
- Frigör fler villatomter för barnfamiljer vilket innebär 5 rum eller mer. Nybyggnation i tätortens utkanter är mer intressant för målgruppen 25–45 än för kategorin 65+.

Bygg fler bostäder

Att Vadstena inte har kunnat växa beror alltså inte på att det saknats goda förutsättningar utan helt och hållet på att man tidigare valt att inte bygga bostäder i en takt som motsvarar efterfrågan. På senare tid har

samhällsbyggnadsnämnden inte fått de resurser som krävts vilket innebär att det under en period inte funnits byggklara villatomter trots stor efterfrågan.

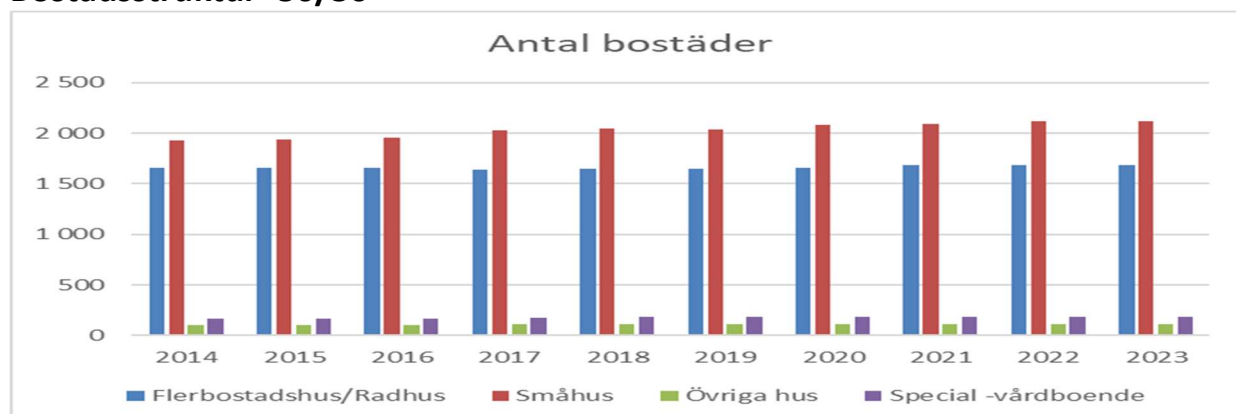
Att efterfrågan har varit större än tillgång har varit känt länge, i alla fall för industriföretagen, och nu märkas det på allvar inom vårdsektorn som har allt svårare att rekrytera personal. Många fastigheter inne i Vadstena är fritidsfastigheter och köps av storstadsbor.

En väl fungerande bostadsmarknad karakteriseras av det kontinuerligt finns 1–2% tillgängliga bostäder och där har Vadstena inte varit på många, många år.

”Hur fort kan man växa?” är en annan viktig fråga och vid studier så finner man att det visar sig svårt att växa mer än 2,5 % per år över längre tid vilket i så fall skulle innebära att målet 10 000 efter ett antal tappade år nu snarare är 2035. För att nå dit behöver vi bygga minst 75 nya bostäder per år och i nuläget finns det planer som tillåter det under en 10 årsperiod.

En helt ny översiktsplan för Vadstena kommun kommer att vara klar under 2024 och där förutsätter man att det under en 10 års period bygger 1000 nya bostäder.

Bostadsstruktur- 50/50

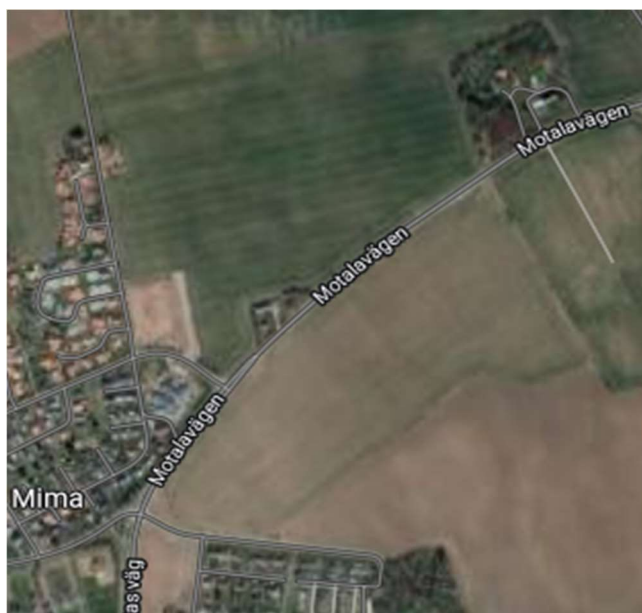
Vadstenas bostadsstruktur är inte heller den lik andra småkommunerna utan mer lik mellanstora städer med proportionen 50/50 mellan flerbostadshus och småhus. Anledningen till att det finns så många flerbostadshus i Vadstena är antagligen kopplat till Birgittas Sjukhus storhetstid.

Med tanke på att den nya generationens pensionärer gärna bor i tillgänglighetsanpassade hyresrätter i flerbostadshus med ett centralt läge och helst i blandad bebyggelse, finns det anledning att utgå från att de 1000 ytterligare bostäder som behövs för att nå 10 000 innevånare är fördelat med ungefär samma fördelningstal som i nuläget.

En kvalificerad bedömning är att vi behöver skapa förutsättningar för att bygga 500 bostäder i flerbostadshus och 500 villor med inriktning mot barnfamiljer men så ser inte kommunens bostadsplaneringen ut för tillfället.

Vi har fortfarande mycket gott om plats

Nödvändig yta för 1000 bostäder är ca 50 hektar vilket som jämförelse är mindre än det område som i översiktsplanen benämns som Utvecklingsområde 1 där hela området Karsfrid och Norra Kvissberg ingår. Eftersom ett sådant område har en lång planeringshorisont startades en förstudie redan 2016 där en del av Karlsfrid numera har en antagen detaljplan. I nästa skede påbörjas arbetet med att omsätta området Norra Kvissberg mellan gamla genomfarten och Kvissberg till villatomter.

Flerbostadshus i centralt läge – för 75+

Ur ett omvårdnadsperspektiv är det bästa scenariot att människor kan bo kvar länge i flerbostadshus/trygghetsboende. En viktig förutsättning är att det finns hiss. Flerbostadshusen skall helst vara tillgänglighetsanpassade hyresrätter och bostadsrätter i blandad bebyggelse och gärna nära stadskärnan.

I Vadstena finns det ett begränsat antal möjliga ytor för byggnation av nya flerbostadshus i anslutning till stadskärnan men på dessa ytor finns för närvarande annan verksamhet som i så fall först måste avvecklas eller flyttas. Det enda område som idag finns är Birgittaområdet efter att ett antal gamla byggnader rivits i området kring det gamla centralköket men det kräver först att skolprojektet genomförs.

Bredband och mobiltäckning

Utbyggnaden av basstrukturen för bredband på landsbygden är genomförd och här ligger Vadstena långt före de flesta andra kommuner som i stället valt att börja i centralorten och nu har resten kvar. I dagsläget har täckningsgraden i kommunen passerat 98%.

Bostäder i tätorten utanför stadskärnan

Den privata villamarknaden är beroende av många externa faktorer och det som kommunen måste ha beredskap för är att det finns en acceptabel tillgång på försäljningsklara och byggbara tomter.

Den fortsatta nybyggnationen kräver nya markområden vilket innebär att följande områden står i tur att detaljplaneras eller exploateras:

- Karlsfrids 1, eller första etappen, som möjliggör villor/parhus/radhus, hyresrätter och bostadsrätter men inte villor av typen "kataloghus".
- Norra Kvissberg – området mellan Tycklinge och Kvissberg huvudsakligen för fristående villatomter, viss handel och möjligtvis äldreboende.
- Karlsfrid 2. Som är större än Karlsfrid 1.

En ny infartsväg till Kronoängens Industriområde från den södra infarten genomfördes under 2022. Det kommer att ge vissa nya möjligheter till P-platser för bussar och långtidsparkering samt båtuppställning och är i sig en förutsättning för att senare kunna utveckla Silosområdet med tidshorizonten 5–10 år.

I tätorten är det i nuläget brist på samtliga typer av tomter och vi behöver därför påskynda arbetet med ett antal detaljplaner för att uppnå de uppsatta målen att ha en lägsta ständig beredskap motsvarande:

- 200 bostäder i flerbostadshus

- 40 villatomter
- 10 industritomter

Landsbygdsutveckling

Landsbygdsutveckling i Vadstena kommun skiljer sig ganska markant från andra kommuner eftersom hela 80 % av kommunens totala yta är åkermark, en åkermark som dessutom hör till de mest bördiga.

En nackdel med den bördiga jorden är att det inte fungerar med att anlägga ängsmark eftersom gräset tar över redan andra året.

Landsbygdsutveckling blir därmed hänvisad till områden där det att i första hand går att förtäta kring befintlig bebyggelse. De områden som har störst potential är Nässja/Järnevid och Borghamn.

Nässja/Järnevid

En utveckling av Nässja/Järnevid området för ökat permanent och fritidsboende har den största potentialen eftersom antalet fastigheter redan är över en nivå där det förutsätts att det ska finnas kommunalt VA.

VA nätet ägs av Vadstena kommun men sköts av Motala kommun och det har skett en kontinuerlig förhållning av beslutet med hänvisning till kostnaderna men det är sannolikt mer en politisk förhållning.

Eftersom många fritidshus ägs av boende i tätorten är en utveckling av Nässja/Järnevid ett sätt att påverka bostadsutbudet i tätorten. Nässja/Järnevid har fått bredband och cykelväg till tätorten finns redan.

Området är det område som har störst potential utanför stadskärnan.

Borghamn

I Borghamn har det inte skett någon föryngring som i resten av kommunen, förmodligen för att den äldre befolkningen valt att bo kvar alternativt inte hittat något lika kostnadseffektivt boendeanternativ i någon annan del av kommunen. På sikt kan man utgå från att en förändring kommer att ske men det är inte givet att det får den föryngring av permanentboende som man kan se på landsbygden inom 8 km radien. Borghamn har ett dagiskollektiv (via insatser från Konsensus) medan skolbarnen går i tätorten.

Det är sannolikhet att det med tiden blir allt fler fritidshus som är starkt kopplat till närheten till Vättern. Bra fritidshusområden omvandlas ofta till permanentboende i ett senare skede.

I Borghamn äger kommunen en begränsad andel tomtmark och ett eget VA system vilket är en tillgång vid en kommande exploatering. En detaljplan för att skapa fler byggbara tomter har gjorts men det tycks inte finnas särskilt stort intresse att bygga annat än fritidshus. En utmaning här är att övertyga Länsstyrelsen om att släppa på flera av de restriktioner som för närvarande hindrar exploatering av attraktiva lägen för nybyggnation.

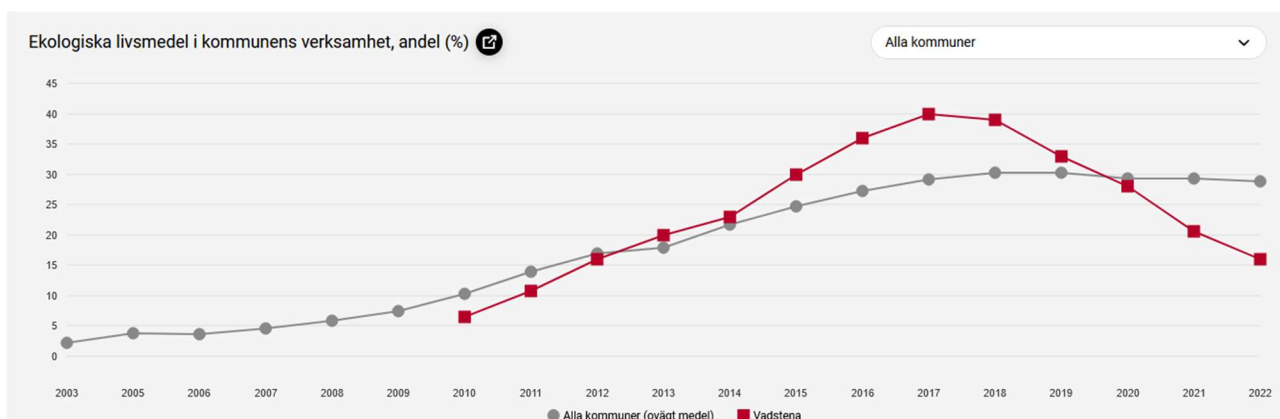
Industrimark

Detaljplanerad industrimark finns på Kvarnbacken sedan kommunen återköpt en del tomterna. Marken söder om Starby behöver en ny detaljplan som för närvarande ligger i vänteläge. Övrig utpekad mark är riskabel att bebygga och därmed inte lämplig.

Skola, vård och omsorg

Måltider i kommunal regi

Måltidsproduktionen i Vadstena Kommun har tidigare år tillbaka legat bland de allra främsta i landet när det gäller andelen närproducerade livsmedel i och med att vi ligger i ett jordbruksområde. Enligt Kolada låg nivån av ekologiska produkter 2017–2018 på drygt 40% men med den nya ordningen har den minskat till 15% och där ligger Vadstena nu bland de lägsta kommunerna i landet.

Kommunens kök Culinar kommer att flytta till ett nytt kök i anslutning till PM skolan.

I Vadstena är varje mottagningsenhet liten och inte ens hela behovet sammantaget blir särskilt omfattande. I visionen 10 000 beräknas behovet i kommunen hamna kring 1800 portioner dvs. en bra bit lägre än vad ett mindre centralkök brukar dimensioneras för.

De stora kundgrupperna är skola och äldreomsorg. Med det pågående skolprojektet kommer skolan inte att hänga ihop som det var tänkt utan kräver att transporter till olika matsalar måste ske. Förskolorna kommer alla tre att ha ett eget tillagningskök om Gullivans kök genomförs, vilket i nuläget är oklart efter ett beslut om att riva Gullivan och ersätt med ett nytt dagis för 100 barn.

Inom omsorgen är behovet av måltider betydligt mer komplicerat eftersom det är många mindre enheter med varierande behov. Efter ett beslut 2020 där man valde att gå på linjen med kyld mat till hemtjänsten är det hög tid att utvärdera det beslutet.

Kapacitet inom barnomsorg 1–5

Antalet barn som omfattas av barnomsorgen hade sin lägsta nivå 2012 med 271 barn i åldern 1–5. Sedan dess har den siffran ökat till 330–340 barn och den nivån kommer att vara ökande och redan 2028 kan man komma upp till 400 platser. Fördelningen mellan kommunala och privata förskolor är idag ca 85% - 15%. Vadstena har en hög utnyttjandegrad inom barnomsorgen (93 %) som har ökat sedan Omma öppnade.

Elever inom Grundskola 6–15

Antalet elever i grundskolan nådde sin lägsta nivå 2015 med 670 elever eller i snitt 67 barn per årskull för att sedan stiga i liknande takt som ökningen i inom barnomsorgen. Det kommer att ske en ökning med ca 100 barn fram till 2026 från nuvarande nivå på till 800. Antalet ökar sedan vidare upp mot 1000 om 8–10 år.

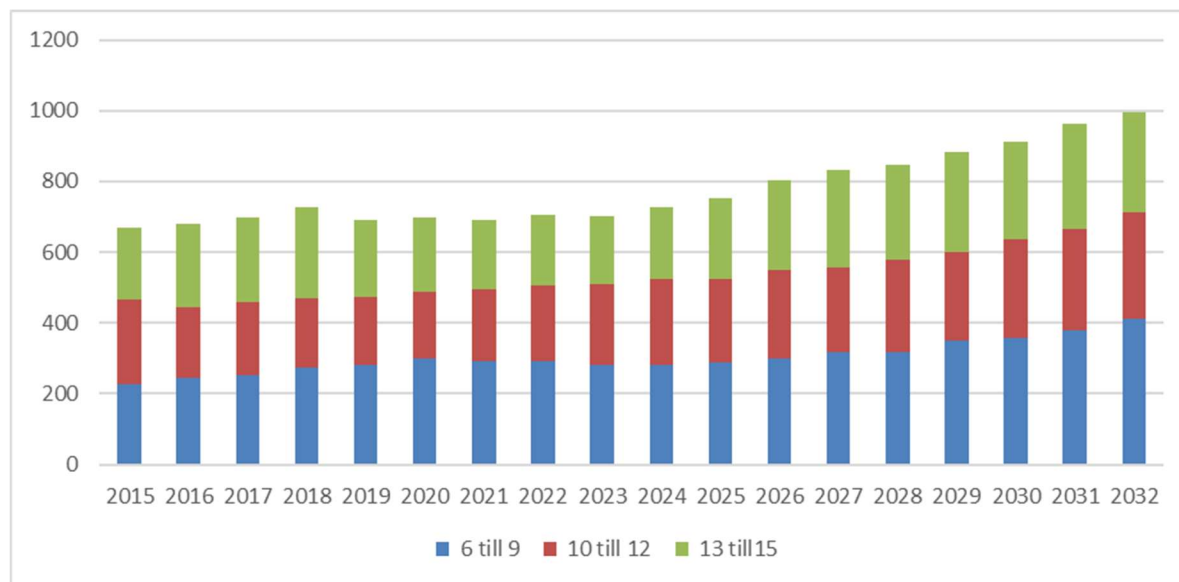
Inflyttningen av barn i mellan och hög stadiet är inte ökande på samma sätt som inom barnomsorgen utan vänds i stället till svagt negativ i högstadiet. Anledningen är förmodligen att familjerna växer ur sina bostäder och när alternativt boende saknas flyttar man närmare gymnasieskolorna eftersom vi har så hög in och utpendling. Någon i familjen arbetspendlar sannolikt till en grannkommun vilket nu kan komma att ändras med digitaliseringsmöjligheterna. I samband med att bostadsbyggandet tar fart ändras förutsättningarna och antalet barn i grundskolan kommer att öka.

Med beräkningsprincipen att man för F-3 har 20 +/- 2 elever per klassrum behövs det inom ett par år 4 klasser per årskull. Inom ramen för målet 10 000 krävs något senare en 5 spårig omfattning. St. Perskolan kommer inte att räcka till ett framtida behov. Det gäller även Katarinaskolan. Det gör att man måste planera för nya skolor vilket idag helt saknas.

För årskurserna 4–6 används beräkningen 24+-2 elever och för 7–9 används 28 +- 2 elever per klassrum. Det innebär i praktiken att det behövs proportionellt sett färre klassrum i de övre klasserna.

Ett förhållandevis nytt problem har sedan några år tillbaka uppstått i högstadiet där det idag förekommer en omfattande handel med droger. Anledningen anses vara att droghandeln håller på att flytta ut från de områden som är mest bevakade av polis till de mindre städerna och den trenden är nationell och kommer att kräva insatser från polis och fler och mer omfattande trygghetsvandringar. Enligt Kolada har vi även problem på mellanstadiet.

Gymnasiet

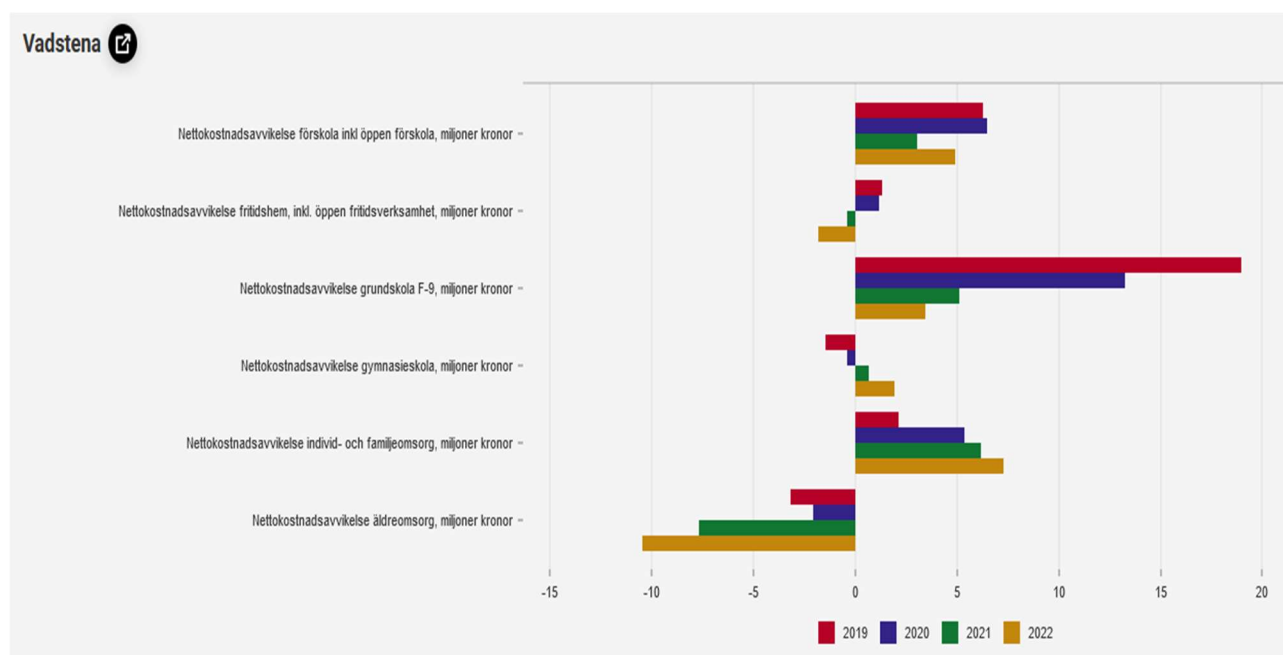
Vadstenas ungdomar går huvudsakligen på gymnasiet i Motala och Mjölby, en mindre del i Linköping. Det man kan se från Kolada är att trots de höga betyg Vadstenas elever får i grundskolan så har man svårigheter på Gymnasienivån. De senaste åren har utfallet blivit bättre men man har en bra bit kvar i den vanliga 3 åriga utbildningen och det gäller både till högskola och yrkesprogram. Det verkar också variera mellan olika åldersklasser. Åren 2021 och 2022 var uppenbarligen särskilt svaga årskullar.

Nyckeltal	2019	2020	2021	2022	2023
Studieresultat					
> Gymnasieelever med examen inom 3 år, hemkommun, andel (%)	66.2	79.0	65.8	68.9	74.6
Gymnasieelever med examen eller studiebevis inom 3 år, hemkommun, andel (%)	77.9	87.1	75.0	75.6	79.1
> Gymnasieelever med examen inom 4 år, hemkommun, andel (%)	85.1	70.1	78.3	67.1	73.3
Gymnasieelever med examen eller studiebevis inom 4 år, hemkommun, andel (%)	91.0	81.8	86.7	76.3	82.2
> Gymnasieelever som uppnått grundläggande behörighet till universitet och högskola inom 3 år, hemkommun, andel (%)	53.2	64.5	52.6	48.9	59.7
> Gymnasieelever som uppnått grundläggande behörighet till universitet och högskola inom 4 år, hemkommun, andel (%)	67.2	57.1	63.3	52.6	51.1
> Genomsnittlig betygspoäng, gymnasieelever med examen, hemkommun	13.9	14.8	15.1	14.7	14.8

Kostnadsdrivare

I en kommunal verksamhet finns det två stora kostnadsposter som normalt står för 80% av de så kallade nettokostnaderna, ett begrepp som innebär skillnaden mellan alla intäkter och alla kostnader i en nämnd. Med den trend inom befolkningssammansättning som Kommunen har haft bör kostnaderna för KUN gradvis minska och SN öka.

Med tank på hur höga nettokostnader som KUN har haft borde man kunnat klara av att ha bättre förberedda elever till gymnasieskolan. Det är tyvärr ett fenomen som funnits länge.

Ställa om för en annorlunda Äldreomsorg

Med en bättre folkhälsa och en ständig utveckling av den medicinska tekniken finns det en klar trend att vi lever allt längre vilket innebär att de behovsmönster som funnits inom äldreomsorgen inte kommer att gälla framöver. Enligt tidigare och nuvarande bedömningar är det framför allt personer i åldern 80 år och äldre som är i behov av olika typer av äldreomsorg.

När 40-talisterna nu börjar nå 80 årsåldern kommer medellivslängden mellan män och kvinnor att närma sig varandra vilket gör att fler bor i parförhållanden längre. Nuvarande bedömningar är att de som är födda efter andra världskriget har ett betydligt senare men framför allt annorlunda vårdbehov.

Helt avgörande för det framtida kapacitetsbehovet är hur 40-talisternas hälsa utvecklas sig. De närmaste åren kommer att ge indikationer på hur äldreomsorgen ska utvecklas på längre sikt och det är uppenbart att den generationen kommer att ha en mer påtaglig påverkan på behovet av hemsjukvård och hemtjänst.

En allmän uppfattning är att boendetiden på olika typer av vårdboenden kommer att minska i och med att andra vårdformer i hemmet ökar. Vi kommer helt säkert att få se nya boendeformer uppstå när 40-talisterna nu passerat 80 år eftersom de flesta i den generationen uttrycker önskemål om helt andra boendeanternativ än den typ av särskilt boende som finns idag.

En faktor som behöver finnas med i beräkningar på lång sikt är att de svenska pensionärer som av skiftande orsak flyttat till andra länder och mantalsskrivit sig där har en tendens att flytta tillbaka till hemlandet och hemorten i 80 årsåldern när deras vårdbehov ökar.

Digitaliseringen inom vårdsektorn

Digitaliseringen inom omsorgen är en annan mycket viktig utveckling där vi behöver ligga strax bakom de kommuner som för närvarande leder utvecklingen och det är av stor vikt att kommunen äger fibernätet för att dels ha kontroll över kostnaderna, dels ur ett sekretessperspektiv.

Kommunfastigheter i ett nytt fastighetsbolag – eller inte?

Som ett led i att säkerställa en långsiktig effektiv och kontinuerlig förvaltning av de lokaler som är nödvändig för den lagstadgade kommunala verksamheten inom framför allt skola, vård och omsorg var den tidigare planen att överföra de kommunägda fastigheterna till ett nytt aktiebolag, Vadstena Kommunfastigheter AB, med ansvar för underhåll, drift och hyressättning. I samband med tillträdet av en ny majoritet 2015 var just den här frågan som hade absolut högsta prioritet hos Socialdemokraterna.

Trots ett enhälligt beslut i KS, KF och VFAB under 2016, ett beslut som dessutom stöds av utredningar hos Revisionsbolag, SKL och SABO, har den nya majoriteten sedan 2017 kommit fram till att de ändrat åsikt och att det inte längre är aktuellt med en överföring av fastigheterna. Detta får betraktas som ett mycket ovanligt beslut som tycks gå emot hela den samlade fastighetsförvaltande kompetensen i landet.

Infrastruktur inom kommunen

Storgatan har länge varit föremål för en önskad omdaning vilket nu genomförts under 2017 och under 2021 stod Rådhusstorget färdigt, men tidpunkten för Apotekstomten är fortsatt oklar.

En uppgradering av Länsväg 206 mellan Vadstena och Skänninge till jämn 80-väg finns med i Trafikverkets nuvarande länstransportplan med oklar tid för genomförande där ett av huvudmotiven varit att säkerställa busstrafikens tidtabeller mellan Vadstena och pendlingsstationen i Skänninge.

Den planerade cykelvägen mellan Vadstena och Motala beslutades 2016 och är finansierad och finns med i Trafikverkets plan men är fortfarande inte påbörjat på grund av överklaganden. Diskussioner med Trafikverket och Ödeshögs kommun om en fortsättning mot Alvastra ligger därmed långt bort i tiden.

Trafikstrategi

I och med att Rådhusstorget numera är bilfritt och Länstrafiken lagt om sin slinga finns det inga större trafikärenden kvar i kommunen.

Kommunikationer

Genom utökad turtäthet i busslinjerna till Motala och till pendelstationen i Skänninge och därifrån vidare från Mjölby till framför allt Linköping har pendlingsmöjligheterna med kollektivtrafik inom regionen ökat avsevärt. Pendelstationen i Skänninge behöver få en bättre standard något som Vadstena kommun antagligen måste lägga större tyngd bakom eftersom det huvudsakligen ligger i vårt intresse, inte Mjölbys. Det är dagligen 30 avgångar till Motala, 24 avgångar till Skänninge/Mjölby och vidare till Resecentrum i Linköping (tar ca 60 minuter), 1 direktbuss morgon och kväll via Mjärdevi, US och Saab och snabbussar till Stockholm.

För de som tycker att det är krångligt med buss till Skänninge bör man komma ihåg att även Motalabon behöver åka buss till järnvägsstationen i Motala vilket gör att de i själva verket oftast har längre total restid än vad vi har.

Vårt att notera är att våra ungdomar faktiskt anser att de kollektiva kommunikationerna numera är bra och det beror sannolikt på att de är mer förändringsbenägna och tar till sig nya möjligheter snabbare.

Resandefrekvensen med buss söderut är så låg att den ersatts av Närtrafik och privatarrangerad samåkning.

Kulturstaden

Vadstenas kulturhistoria är i många avseenden unik och det är få platser som har så många och välbevarade byggnadsminnen på så liten yta där vart och ett spelat en avgörande roll i utvecklingen av nationen Sverige.

Det finns i praktiken fler historiska objekt och mer kultur än en liten kommun kan klara av att hantera och det är därför nödvändigt att söka ett bredare och mer djupgående samarbete med Staten, SFV, Regionen och Stiftet för att på sikt kunna utveckla Vadstena som besöksmål. Ämnet har ventilerats ofta och länge

utan att det resulterat i något konkret oavsett om det gällt intensjoner, avtal eller verkliga händelser. Sannolikt beror passiviteten på att det helt enkelt inte finns några ekonomiska medel till förfogande hos vare sig hos Regionen eller SFV och för Staten är det oprioriterat.

Med tanke på Vadstenas långa kulturhistoria har vi också anslutit oss till de kommuner som redan infört enprocentsmålet för konstnärlig utsmyckning och gestaltning i samband med nybyggnation av offentliga lokaler. Med enprocentsmålet avses att ca 1 % av byggnadens totalkostnad skall utgöra konstnärlig utsmyckning i någon form.

Huvuddelen av kulturstaden Vadstena ligger inom ett område som utgörs av begränsningarna; Strandpromenaden, Lastköpingsgatan, Storgatan, Lilla Hamnpiren. Gångstråket underlättar för en fortsatt utveckling av besöksmålet Vadstena. En sådan utveckling kräver också ett engagemang från en rad olika intressenter där SFV och Stiftet är de viktigaste.

Regional Utveckling

Regionen har tagit fram en ny plan för 2040 som är ute på remiss. Den innehåller egentligen inget nytt för Vadstenas del eftersom vi befinner oss på ganska stort avstånd från Linköping och Norrköping och deras problemområden. I Vadstena har vi i själva verket redan uppnått de flesta av de mål som Regionen har för 2040.

Vadstena Turism och Näringsliv AB – nu införlivat i Kommunen

I takt med digitaliseringen får en allt större påverkan på turism och näringsliv ökar behovet av en bredare samverkan samtidigt som traditionell gränser suddas. Det tidigare kommunala bolaget Vadstena Turism och Näringsliv AB har numera flyttats in i kommunens regi.

Platsmarknadsföring av Vadstena som boendeort och besöksort är ett område där kommunen har ett övergripande ansvar samtidigt som det är möjligt att nå en ännu större effekt om man samverkar med andra företag och verksamheter i kommunen.

Målgruppen för inflyttning är även fortsättningsvis 25–45 år dvs. potentiella barnfamiljer samtidigt som vi behöver anpassa marknadsföringen för besöksnäring till den regionala strategin.

ViVa får ett större åtagande

Vadstena Kommun har inför 2023 gjort en upphandling av en 25% tjänst från ViVa. Den ekonomiska föreningen ViVa behöver finnas för att stötta handeln och besöksnäring med samma syfte som tidigare men med den skillnaden att Viva köper sina tjänster som huvudsakligen omfattar marknadsföring och aktiviteter för handel och besöksnäring. Det finns fortfarande en lista på intressenter till lediga butikslokaler.

Näringslivet

För att begränsa antalet huvudområden inom näringslivet kan Vadstena delas in i tre områden vilka har mycket olika förutsättningar och verksamheter. De olika huvudområden har som regel ett begränsat intresse i vad de andra gör och måste därför hanteras som olika delar med olika behov.

Industri och Lantbruksföretagen

Dessa två verksamhetsområden omfattar kategorierna medelstora/småföretag och sköter sig egentligen helt själva. Den lokala företagsstrukturen gör att det finns väldigt svaga samband mellan de olika företagen och därmed ett begränsat intresse för samverkan. Det genomgående största bekymret för industriföretagen är bristen på arbetskraft som i sin tur är relaterat till bristen på bostäder.

Utöver markberedskap, samhällsbyggnadsinsatser och olika former av rådgivning och myndighetsutövning har kommunen mycket begränsade möjlighet att påverka på den här typen av verksamheter annat än med tomtmark. Sker något av stor betydelse i Vadstena kommun måste ändå kommunstyrelsen vara involverad.

Lantbruken samarbetar redan i stor utsträckning i olika konstellationer och varje lantbruk har idag få anställda men en hög omsättning vilket gör att de inte riktigt passar in i definitionerna.

Små, Mikro och Soloföretag

Vadstena har ovanligt många företag i de här kategorierna med vitt skilda verksamheter och behov. Den övervägande delen är Mikro/Soloföretag där många bedriver specialiserad tjänsteproduktion och då ofta från den egna bostaden. Nyföretagandet är fortsatt högt och det stöd som efterfrågas är huvudsakligen rådgivning.

Bristen på enklare verksamhetslokaler är påtaglig och har varit så under många år.

Besöksnäring, Handel och Turism

Den överväldigande majoriteten av aktörer inom det här området är fristående organisationer eller privatägda verksamheter där det ofta förkommer konkurrerande intressen. Nästan alla är medlemmar i Viva.

En stor del av besöksnäringen i form av grupper och enskilda besökare hanteras av Visit som sedan 2009 har hyresavtalet med SFV avseende aktiviteter, visningar, utställningar och produktutveckling på Slottet samt visning av Hospitalsmuseet. Visit Vadstena AB, som kommunen inte ville köpa 2017 och numera ägs av Klosterhotellet, ansvarar också för mässor på Slottet. Man ansvarar också för verksamheterna kring gästhamn, båtmacken och ställplatser på uppdrag av kommunen.

De parter som verkligen har möjlighet att påverka den breda utvecklingen av besöksnäringen i Vadstena är de organisationer som har äganderätten till den mark och de fastigheter som utgör basen för det som i allmänhet kallas turism. I det här sammanhanget är det framför allt SFV, Stiftet och Regionens som är de organisationer som avgör den breda turismens framtid.

Behovsanalys

Allmänna behov

- Långsiktig utvecklingsplan för olika behoven vid 10 000 invånare
- Anvisa markområden för ökande behov inom skola, vård och omsorg
- Förstärk demokratin genom en ökad politisk medvetenheten hos invånarna.
- Mer och bättre information till invånarna bland annat genom TV sända KF.
- Större transparens mellan politisk majoritet och opposition – saknas idag.
- Ökat antal villatomter för barnfamiljer som vill bygga eget.
- Nya boendialternativ för 80+.
- Basutrustade små lägenheter för unga.
- Långsiktig planering för byggnation av 75–100 nya bostäder per år varav 40 villatomter.
- Ny servicebyggnad på Lilla Hamnpiren.
- Riksväg 206 och Cykelväg till Motala i närtid – beslutades 2016.

Kommunstyrelsen

- Ständig kunskapsutveckling i hela den kommunala verksamheten.
- Begränsa antalet nyckeltal för alla verksamheter. För många skapar oreda.
- Tillitsbaserad ledning och styrning – beslutat 2017 men inte genomfört på avsett sätt.
- Arbeta aktivt med Agenda 2030 – även om det mesta är gjort.
- Ny budgetmodell och budgetprocess ifrågasätts – tycks ha dålig precision

- Nytt kvalitetssystem via Hypergene ska vara tillgängligt för politiker.
- Renovering av skollokaler för årskurs 4–9 och nytt centralkök.
- Ny sporthall på Kungsvalla flyttas ur vänteläge.
- Låt Gullvivan vara kvar och kompletta med tillagningskök.
- Aktivitetscentrum för alla åldrar.
- Solör bibehåller fjärrvärme, men vem tar kostanden för den misslyckade tvisten.
- Organiserade möten med företrädare för Landsbygden utanför Vadstena stad – inte bara Borghamn.
- Platsmarknadsföring mot målgruppen 25–45.
- Marknadsföring av besöksmål i samverkan med regionen.

Samhällsbyggnadsförvaltningen – Vadstenas utveckling - Leva och Bo

- Ny översiktsplan Vadstena – måste vara klar under 2024.
- Möjliggör för fristående villor på området Karlsfrid
- Gör detaljplan för Norra Kvissberg som blir ett nytt villaområde.
- Vatten och avlopp till Nässja för att möjliggöra framtida exploatering – oavsett vatten till Mjölby.
- Planprogram Birgitta området – som nu är låst av skolrenoveringen.
- Planprogram för Silos området - nu i kommunal ägo men med mängder av begränsningar.
- Planera för ny ytterligare industrimark.
- Begränsad tid på P-platser under turistsäsongen.
- Omdaning av Apotekstomten (som fanns i plan men inte gjordes).
- Planera för en ny framtida plats för ett nytt dagis och en ny skola.
- Fler ställplatser- det är hög beläggning redan i april.
- Identifiera lämpliga områden för ladd stolpar.
- Naturslinga runt Tycklingeudden.

Kultur och Utbildningsförvaltningen – Utbildning och Fritid

- Kombinera vissa typer av lokaler mellan 4–6 och 7–9.
- Åtgärda den lokala droghandeln i högstadiet.
- Förbered för ytterligare klassrum F-3 och 4–6.
- Moderniserat undervisningsmaterial.
- Bättre generell kunskapsnivå hos elever inför gymnasieutbildning.
- Bra lokaler för kulturskola.
- Kulturcentrum på Birgittaområdet.

Socialförvaltningen - Omtanke och Hälsa

- Nytt gemensamt tillagningskök nära PM.
- Möjlighet till matsal för äldre i stället för mat via hemtjänst.
- Utvärdera kyld mat i hemtjänsten.
- Planera för ersättning av Vasagården och nytt Trygghetboende.
- Arbeta för att minska behovet av särskilt boende och ökad hemtjänst.
- Fortsatt digitalisering inom omsorgen.

Genomfört eller nedlagt sedan 2015.

- Villatomter på Norra och Södra Drottningmarken sålda
- Hög andel legitimerade lärare.
- Goda pendlingsmöjligheter till regional arbetsmarknad Motala, Mjölby, Linköping.
- Anropsstyrd trafik på landsbygden
- Direktbussar till Sthlm
- Renovering av akuta delar på PM och Dalsgården.
- 6 platser på nytt LSS boende.
- 1 % målet beslutat
- Ombyggd, uppvärmd och helt bilfri Storgata.
- Ombyggnad på Vasagården för att skapa fler platser för särskilt boende.
- Ny bolagsstrukturen på plats – nu nedlagt.
- Resmöjligheter för gymnasieelever i södra kommundelen via privata initiativ.
- Tillkommande P-platser vid järnvägsområdet.
- Ordnad avveckling av Vadstena gymnasiet.
- Tillgänglighetsanpassning av Sporthallen.
- Ny förskola vid Tycklinge området.
- Nytt reningsverk.
- Ökad framförhållning i detaljplanarbeten.
- Konvertering av gamla Rv50/genomfarten till lokalgata
- Miniresecentrum - Föll i glömska.
- Trafikplanering av innerstad, kollektivtrafikstråket och resterande områden
- Omdaning av Stora Torget och Rådhusorget
- Nya tennisbanor
- Renovering av simhall
- AQ projektet – nedlagt men blev ett privat initiativ.
- Bredband till alla 2022, via kommunägt fibernät.
- Utvecklingsplan för området öster om Tycklingevägen - Karlsfrid.
- Ny infartsväg till Kronoängens industriområde
- Gamla genomfarten ombyggd till lokalgata
- Birgittastanden uppsnyggad.